

درس خارج فقه استاد هادی عباسی خراسانی

جلسه چهاردهم، ۱۴۰۲/۱۲/۱۴

موضوع: فقه المشاورة/ مشاوره ی اسلامی /نسبت مشاوره ی اسلامی با مشاوره ی اصطلاحی - مشاوره ی عالم با جاهل

1- حدیث اخلاقی (لزوم بهره‌وری از فرصت باقی مانده ی ماه شعبان)

1.1- توصیه‌های امام رضا (علیه السلام) برای بهره‌وری از فرصت باقی مانده ی ماه شعبان

اباصلت می گوید: «در روزهای آخر ماه شعبان، خدمت امام رضا (علیه السلام) مشرف شدم. فرمودند: اباصلت! بیشتر ماه شعبان رفته و در جمعه ی آخر آن هستیم. سعی کن در روزهای باقی مانده از برکات آن استفاده کنی. چند کار را زیاد انجام بده: دعا، استغفار، تلاوت قرآن و توبه به درگاه حضرت حق. تقوای الهی را پیشه خود کن. بر خدا توکل کن. و این دعا را در این چند روز، زیاد بخوان: اللهم إن لم تكن غفرت لنا في ما مضى من شعبان فاغفر لنا في ما بقي منه»؛ [1]

اگر در گذشته ی این ماه، ما را نیامرزدی، در باقی مانده ی آن، غفرانت را نصیب ما کن.

1.2- ماه شعبان، زمان آمادگی برای ماه مبارک رمضان

ماه شعبان در حال اتمام است و در آستانه ی ماه مبارک رمضان قرار داریم. از این چند روز با برنامه ریزی استفاده کنیم. ماه شعبان، ماه گرفتن آرزاق است و استعداد برای برکات ماه مبارک رمضان است. بستر دریافت های ماه مبارک رمضان در ماه شعبان انجام می شود.

1.3- اشاره به فرازی از مناجات شعبانیه

در این روزها مناجات شعبانیه را زیاد بخوانید و در فرازهایش تأمل کنید. «إِلٰهِي أَنَا عَبْدُكَ الضَّعِيفُ الْمُدْنِبُ وَ مَمْلُوكُكَ الْمُنِيبُ [الْمَعِيبُ] فَلَا تَجْعَلْنِي مِمَّنْ صَرَفْتَ عَنْهُ وَجْهَكَ وَ حَجَبَهُ سَهْوُهُ عَنْ عَفْوِكَ»؛ [2] حال که من ضعیفم، مرا از کسانی قرار نده که از تو رویگردان باشم. گاهی انسان در جهل مرکب است و کارهایش، او را از خدا دور کرده و خبر ندارد. این مراقبت را هرچه تکمیل کنید و بیشتر باشد، برکات بیشتر نصیب تان می شود؛ به خصوص مراقبت در ایام جوانی. اگر در ایام جوانی مراقب خود بودید، در ایامی که پا به سن بگذارید، برکاتش را خواهید دید.

1.4- قلب، حرم الهی و لزوم مراقبه ی قلب

ان شاء الله خدا درجات علامه حسن زاده را متعالی کند. ایشان می فرمودند: «کشیک نفس را فراموش نکنید». «الْقَلْبُ حَرَمٌ لِلَّهِ فَلَا تُسْكِنُ حَرَمَ اللَّهِ غَيْرَ اللَّهِ [3]». «باید نگهبان حرم دل باشیم. باید صاحب دل باشیم. خداوند، برکات خاصش را نصیب ما کند. رزقنا الله ايانا و اياکم. مناجات شعبانیه، الهی نامه‌ی ائمه (علیهم السلام) است؛ با آن حشر و نشر داشته باشید.

2- خلاصه جلسه گذشته

مشاوره، ضرورت دارد و نیاز اولیه‌ی انسان است. آغازش از حضرت حق در گفتمان‌ش با مخلوق خود است. مشاوره‌ی اسلامی، عام است؛ به طوری که هر رجوع شخصی به دیگری برای کمک گرفتن در مسائل مختلف، مشاوره است. ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ [4]. این امر، اطلاق دارد. گفتیم مشاوره، تعریف ماهوی ندارد؛ بلکه تعریف وجودی دارد.

3- ابعاد مشاوره‌ی اسلامی

مشاوره‌ی اسلامی، ابعاد مختلف دارد. اولین بُعدش این است که بعد خدایی دارد. اسلام، جاودانی و همیشگی است و مشاوره‌ی اسلامی با توجه به مضاف‌الیه آن که اسلامیت است، همین خصوصیت را دارد. میز این مشاوره با مشاوره‌های مصطلح، این است که مشاوره‌های مصطلح، علم است و ابزارهایی دارند که فضیلت است. منقبت نیست، ولی فضیلت است. ﴿هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [5].

4- نسبت مشاوره‌ی اسلامی با مشاوره‌ی اصطلاحی

مشاوره‌ی اسلامی، مشاوره‌ی اصطلاحی را نفی نمی‌کند؛ بلکه تحکیم می‌کند. اگر مشاوره‌ی اصطلاحی به مشاوره‌ی اسلامی منتهی شد، می‌تواند رضایت‌بخش و مؤثر باشد. نخستین خصلت در مشاوره‌ی اسلامی، عنوان اسلامیت این مشاوره است. مراجعی به مشاور رجوع کرده و می‌خواهد آسیب‌های خانوادگی یا فردی یا اجتماعی را مطرح کند؛ قطعاً باید حدود اسلامی را رعایت کند. غیبت و تهمت نباید باشد. بیان برخی عیوب از خودش و دیگران مجاز، ولی اگر از مرز مشاوره گذشت، در حرمت قرار می‌گیرد.

5- لزوم رعایت خطوط قرمز شرعی در مشاوره

اکثر مشاوره‌هایی که الآن صورت می‌گیرد، خط‌های قرمز زندگی‌ها رعایت نمی‌شود و مشاور و مراجع آسیب می‌بینند. این قدر که به مباحث اخلاقی تأکید داریم، به همین جهت است. اگر مشاوره‌ی اخلاق مدار بود و بین خودش و خداوند را اصلاح کرد، خداوند هم بین او و دیگران را اصلاح می‌کند؛ «مَنْ أَصْلَحَ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَصْلَحَ اللَّهُ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ

النَّاسِ [6]. «مشاور باید سیر و سلوک داشته باشد. همان‌طور که در تخصص مشاوره‌ای می‌کوشد، در سیر و سلوک نفسانی خودش نیز باید بکوشد.

6- حکم تزامم بین مشاوره‌ی اسلامی و مشاوره‌ی اصطلاحی

مشاوره‌ی اسلامی، حالت علیت برای سایر موارد دارد. اگر بین نظریه‌ی مشاوره‌ی اسلامی و مشاوره‌ی اصطلاحی تزامم بشود، تقدم با مشاوره‌ی اسلامی است.

7- منشأ مشاوره‌ی اسلامی و نسبت آن با هدایت و نصیحت

این مشاوره را با حضرت حق می‌دانیم و منشأ آن خداست ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾ [7]. گاهی مشاوره با هدایت و نصیحت اشتباه می‌شود و گاهی هم نتیجه می‌دهد. گاهی باید مراجع را نصیحت و موعظه کرد و اثر هم دارد؛ به شرطی که موعظه، به موقع باشد.

8- مشاوره‌ی اسلامی، کار انبیا و اولیای الهی

بخشی از مشاوره‌ی اسلامی را در ﴿بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ﴾ [8] می‌دانیم. مشاوره‌ی اسلامی در رسالت و ولایت، فانی شده است. بزرگ‌ترین مشاوره‌های انسانی، مشاوره‌ی انبیای الهی و حضرت رسول (صلی‌الله‌علیه‌وآله) است. جعل نبوت برای رسیدن به حضرت حق است و برای اینکه انسان آسیب نبیند. بزرگ‌ترین اهل باور، انبیا و ائمه (علیهم‌السلام) هستند و بزرگ‌ترین یاوران، نیز این‌ها هستند. فردی که می‌خواهد از خطرات دوری کند، مراجعه می‌کند.

9- مشاوره‌ی عالی با دانی یا عالم با جاهل

رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) هم به عنوان رسول، گاهی مراجعه به عرف می‌کنند. ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ [9].

ما مسائل را عرفی اسلامی می‌دانیم، نه اسلامی عرفی. شارع مقدس در خیلی موارد، تأسیسی نیست؛ بلکه ممضی است.

در مشاوره، رجوع الجاهل الی العالم است و یا عالم به عالم و عالم به جاهل نیز هست؟ مشاوره، هدف نیست؛ بلکه سبب و مقتضی است. گاهی سبب، معدّ است و گاهی تامّ.

علم نبی، محیط و کلی است، ولی در مشاوره، جزئیات است. در اجرائیات، مشاوره می‌کنند. معلم، اول سال می‌داند که کدام شاگرد قبول است و کدام مردود است، ولی تا آخر سال صبر می‌کند.

وجوب الإختیار لا ینافی الإختیار. اینکه ما جبراً انتخاب می‌کنیم، دلیل بر ضعف و نبود اراده نیست.

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ [10].

ما مشاوره‌ی اسلامی را مشاوره‌ای می‌دانیم که بازگشتش به نبوت و ولایت باشد. انبیا و اولیا، بهترین مشاوران هستند. این‌ها عالم به ما کان و ما یكون هستند. هرچه مشاور عالم‌تر باشد، بهتر است.

هدایت و نصیحت و مشاوره و موعظه در جهات مختلف، یکی هستند. و گاهی باید ترغیب و تشویق داشت.

ما مشاوره‌ی اسلامی را جزو ﴿بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ﴾ [11] می‌دانیم. این آیه، عام است؛ هرچند در روز غدیر نازل شده است. برای همین هر مشاوره‌ای که به امامت و ولایت ختم شود، آسیب‌کمتر است. وقتی یک نفس مطمئنه مشاوره داشته باشد، موفق‌تر است.

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [12]. این آیه هم در مشاور و هم مراجع، قابل استفاده است. مشاوره‌ی اسلامی از مصادیق اسوه‌ی حسنه است. رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) با اینکه عقل کل بودند، به دیگران ارجاع دادند. با این عبارت نیاز نیست حتما رجوع جاهل به عالم باشد.

الگوپردازی از رفتار و کردار و گفتار نبی و ولی لازم است.

---

[1] بحار الأنوار - ط دارالاحیاء التراث، العلامة المجلسي، ج ۹۴، ص ۷۳.

[2] کلیات مفاتیح الجنان، قمی، شیخ عباس، ج ۱، ص ۱۵۸.

[3] جامع الأخبار، الشعيري، محمد، ج ۱، ص ۱۸۵.

[4] سوره آل عمران، آیه ۱۵۹.

[5] سوره زمر، آیه ۹.

[6] بحار الأنوار - ط دارالاحیاء التراث، العلامة المجلسي، ج ۶۸، ص ۳۶۶.

[7] سوره بقره، آیه ۳۰.

[8]سوره مائده، آيه ٦٧.

[9]سوره آل عمران، آيه ١٥٩.

[10]سوره آل عمران، آيه ١٥٩.

[11]سوره مائده، آيه ٦٧.

[12]سوره احزاب، آيه ٢١.